

חינוך לחיים

פרשת במדבר

היהדות מכירה בהשפעתה של החברה על היחיד, ויודעת להעריך את הסכנות הטמונות בה. היא מטיפה בדברי מוסר ובחוקים, לבל יסחף היחיד בדרכה של חברה שלילית, ומסייעת לו לעמוד איתן מול הסכנות הצפויות ממנה. ספר תהילים המוקדש בחלקו לחשיפת אורחותיו הנלוזות של החוטא – מזהיר מפני מסגרת חברתית שבה נמצאים רשעים וחוטאים. כבר בתחילתו פותח במשפט העוסק בנושא זה: 'אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים, ובדרך חטאים לא עמד, ובמושב לצים לא ישב' אין זה במקרה שזה באופן מדורג המראה את ההידרדרות הצפויה לזה שנקלט בחברה שלילית כפי שאומרת הגמ' בעו"ז 'וכי מאחר ש'לא הלך' היכן 'עמד' ומאחר ש'לא ישב' היכן 'לץ'? אלא לומר לך, שאם הלך- סופו לעמוד. ואם עמד- סופו לישוב, ואם ישב- סופו ללוץ. הלך- עמד –ישב מבטא את תהליך ההסתגלות אל הסביבה, אל מקום ואל חברה, המתחיל בשלב ארצי ומסתיים בשלב קבוע. לא בכדי בחר דוד 'נעים זמירות ישראל' לפתוח את ספרו בנושא זה ולא בתפילות הדיה כרוב הספר ללמדנו בינה שיכולתו של האדם לעמוד מול כוחות רשע מפתים מהווה יסוד ואבן פינה במערכת היחסים בין אדם לקונו. ככל שיתרחק מכוחות אלה, כן ילך ויתקרב אל הבורא. כי כלל גדול הוא: אין אדם יכול להתייצב לפני בוראו, ולומר לפניו פסוקי הודיה אם אינו נקי מחברתם של רשעים וממעשיהם. ובנו שלמה המלך הלך בדרכי אביו וגם הוא פותח את ספר משלי באזהרה חמורה אודות ההתרחקות מן החברה הבלתי מהוגנת באומרו 'אם יפתוך חטאים... אל תלך בדרך איתם, את רגליך מנע מנתיבתם כי רגליהם לרע ירוצו וימהרו לשפוך דם'

ודברינו אלו מרומזים היטב בפרשת השבוע – 'וידבר ה' אל משה במדבר סיני פקוד את הלויים... כל זכר מבן חודש ומעלה תפקדם. ויפקוד אותם משה על פי ה' מבאר רש"י שאמר משה להקב"ה איך אני נכנס לתוך אהליהם לדעת מניין יונקיהם?? אמר לו הקב"ה עשה אתה שלך ואני אעשה שלי. הלך משה ועמד פתח האוהל ושכינה מקדמת לפניו ובת קול יוצאת מן האוהל ואומרת כך וכך תינוקות יש באוהל. ולכא' מי לא היה מוכן שמשה יבוא אליו לביקור בית?? כמה מוכנים אנשים שגדול הדור יהא בביתם?? ומוכח שהבין שלא ייתכן שהבורא יתברך יצווה להכנס לבתיהם של אחרים. אך לכאורה היה יכול לעמוד על פתח האוהל והם ייצאו לקראתו עם הילדים?? ומוכח מכאן אומר 'הזכר חיים' מווישיווא שכדאי להטריח את השכינה ולהשתמש בבת קול, ובלבד שלא להוציא ילדים ופוטוטות לרחוב!!!

וכך גם מסבירים על הגמ' ביבמות שלא ערכו ברית מילה במדבר כי לא נשבה רוח צפונית החיונית לצורך ההחלמה. ומדוע לא נשבה? מחמת העננים שהיו מונעים את משק כנפי הרוח. ושואלים אז מדוע לא יצאו בני' אל מחוץ לעננים למול עצמם למול משב הרוח הצפונית, ואח"כ ישובו למחנה בריאים?? לדברינו פשוט שכן מחוץ לענני הכבוד שרצו החוטאים המורדים והפושעים שהמצאות במחציתם נחשבה גרועה. והעדיף הקב"ה שיהיו ערלים 40 שנה ובלבד שלא יבואו במגע עם אוהלי האנשים החטאים!!!

וכפי שהתבטא אחד מגדולי ישראל שהשפעת החברה היא כמגנט – כשם שהמגנט פועל ביתר שאת על סיכות ומחטים, עצמים זעירים – כך החברה פועלת ביותר על בני נוער, ועוד יותר על צעירים לימים.

שוב אנו רואים זאת בפרשתנו שקהת חנו ליד שבט ראובן – אוי לרשע ואוי לשכנו בחטא קורח. משה ואהרן חנו ליד שבט יהודה – טוב לצדיק וטוב לשכנו שנעשו גדולים בתורה. כך היא השפעת החברה!!! כי 'המתחבר לרשעים, אע"פ שאינו עושה כמעשיהם, מקבל פורענות כיוצא בהם' כי עצם התחברות לרשע מעידה על הזדהות מסוימת עימו. ולכן ממליץ שלמה המלך 'הולך אך חכמים יחכם, ורועה כסילים ירוע' מה הכוונה ירוע?? מסביר הגאון מוויילנא שני פירושים: א. שנעשה רע כמותם. ב. יישבר עימהם, שמתי שהקב"ה ירע להם גם הוא יינזק עימהם. וכבר כתב ה'בן יהוידע שהאותיות העוקבות ל'רשע' הם 'שתף' ללמדך שהמתחבר לרשע הופך לשותפו.

והדברים מפורשים בכל חכמי המוסר שהגורמים העיקריים המשפיעים ביותר על תכונותיו, הנהגותיו, נימוסיו ומעשיו של האדם בעבודת ה' ובקיום המצוות הינם תלויים בסביבה אשר בה הוא נותן את משכנו, ובחברה אשר אליה הוא מתחבר. יען כי קשה לאדם מאוד להיות 'כזאב בודד ביער' לחיות חיים מנותקים מבני אדם ולהתנכר לכל הסובב אותו. הוא מוכרח, איפוא, לפעול בחברתם של בני אדם, כי בעזרתם הוא יכול לתפקד, במסגרתם הוא מוצא אפשרות להתבטא, עמם הוא יכול לסבול, ואתם הוא יכול להנות. כדי שאלה יקבלו אותו, ושיטו לו יד, ואף יעריכו אותו, הוא מוכרח להדמות להם, להיות כמותם, אם הוא יהיה שונה – יידחה.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

חינוך לחיים

פרשת במדבר

"איש על דגלו באותת לבית אבותם" - מה הם הדגלים??

רש"י מביא – כל דגל יהיה לו אות מפה צבועה תלויה בו. צבעו של זה לא כצבעו של זה, צבע כל אחד כגון אבנו הקבועה בחושן, ומתוך כך יכיר כל אחד את דגלו. מדבריו משמע שזה סממן חיצוני לצורך היכר וזיהוי ותו לא מידי. אך כאשר נתבונן בחז"ל נקבל משמעות אחרת לגמרי.

המדרש תנחומא מביא על "לבית אבותם" שיעקב אבינו ברגעיו האחרונים קבע איך יעמדו בניו סביב מיטתו, באיזה סדר וכיוון, ובכך למעשה השתית את סדר הדגלים במדבר. וכשאמר הקב"ה למשה לעשות דגלים, פחד משה שיווצר מחלוקת בעם, הרגיעו הקב"ה שאין מה לדאוג כי יש להם צוואה מאביהם היכן כל אחד "וכבר יש בידן טכסיס אביהן, כשם שהקיפו מיטתו, כך יקיפו את המשכן" וצריך להבין א. על מה חרד יעקב שהיה נחוץ לו ברגעיו האחרונים לצוות על סדר הדגלים? ב. מהו הלשון 'טכסיס'? איזה טכסיס קיים בדגלים?

המדרש תנחומא במעמד הר סיני מביא שירדו עם הקב"ה 22 אלף מרכבות של מלאכים והיו עשויים דגלים דגלים וכשראו ישראל התאוו להיות כמותם, 'ודגלו עלי אהבה' אמרו ולוואי הוא מדגיל עלי אהבה. אמר להם הקב"ה נתאוותם לדגלים, חייכם שאני עושה שאלתכם. ושואל מיד הכלי יקר הרי במעמד הר סיני היו כל כך הרבה דברים מפעיימים ומיוחדים ודווקא על הסדר של המלאכים הם נתלהבו ונתאוו??

ובהמשך מביא: זהו שאמרו 'מי זאת הנשקפה כמו שחר יפה כלבנה ברה כחמה איומה כנגדלות' (שה"ש ו) – 'קדושים וגדולים ישראל בדגליהם, וכל האומות מסתכלים בהם, ותמהים ואומרים, מי זאת הנשקפה? דהינו האומות מנסות לשחד את ישראל שיתחברו עליהם ויעשו אותם דוכסים וכד' אך ישראל אומרים שאתם לא יכולים להגיע לרמה של מה שהקב"ה נתן לנו, ומה נתן? 'כמחולת המחנים' סידור הדגלים!! רואים שהדגלים מסמלים את קדושת ישראל, גדלותם, ערכם ה יקר ותפארתם, עד שכל האומות מתקנאים בהם והכל בגלל הדגלים שהתנוססו בראש מחניהם.

מה הרעיון הטמון בדגלים?? ההסבר מיוסד כאן, שעם ישראל רצו את - 'חנך לנער על פי דרכו' - שהרי לכל ילד יש היחודיות ועצמיות שלו, כך לכל שבט יש את המהות המיוחדת שלו את התכונות שלו ואופיו המיוחד, נער- שבט. הדגל מסמל זאת, את המיוחד בכל שבט, ובכל אחד מצויר ציור שונה וסגנון שונה כדי לסמל את השינוי, את ה'על פי דרכו'. וכשכלל ישראל קבלו התורה, זכו לראות את עצמיותו של כל מלאך, כיצד יש לכל מלאך דגל משלו, שם משלו, ותפקיד ויעוד משלו, המון סוגים שונים של מלאכים שכל אחד שונה בתכלית מהשני ולמרות השוני ביניהם, כולם רוחשים כבוד זה לזה ונותנים רשות זה לזה להקדיש ליוצרם בנחת רוח, ולעשות באימה וביראה רצון קונם, אין האחד מתקנא או מתחרה בחברו, כי כל מלאך יודע שיש לו תפקיד יחודי משלו שלכך הוא נוצר. כמה יש ללמוד מכך לשדה החינוך, וזה מה שגרם לתאוה עצומה לישראל לזכות גם כן לדגלים, שגם אצלם יהא סדר פרטני ומדוקדק, ומצד שני כל שבט ידע ויכיר את תפקידו, מקומו ויעודו המוגדר, שכל אחד יחנה תחת דגלו, ויעבוד את ה' לפי תכונותיו, מעמדו ואופיו והכל מתוך אחדות.

הרי המהות של דגל הוא שצבעו אינו כצבע האחר, לכל אחד צבע, ציור וסגנון אחר, כך זה אצל אנשים יחידים בדרכי הלימוד ובשאר מידות ותכונות. האחד נמשך לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, והשני נמשך לפלפול והשלישי לדרוש ואגדה המושכים את הלב. וכך במידות האחד מתמודד עם קושי הכעס ולשני אין נסיון כזה, האחד מתקשה לפרגן והשני בטבעו שמח בשמחת חברו. וכן הלאה. רק כאשר כל אחד ואחד יתמודד עם מצבו לפי טבעו ותכונותיו – 'לפי דרכו' – הדרך שמתאימה לו, ודווקא לו, אותה דרך עבורה קיבל כוחות ויכולות משמים, מבלי לפזול לצדדים או להביט על האחר, אז יהא מסוגל להשלים את יעודו ותכליתו.

זוהי הסיבה שחשקו ישראל בדגלים, כי שאפו שיוגדר כל שבט, כל יחיד ויחיד. מהי יחודיותו, עצמאותו, תפקידו ומהותו. וכשראה הקב"ה בשאיפה זו מילא את משאלותם, וזה הקנאה הגדולה של אומות העולם שרצו גם את אותה חשיבות ועצמאות, ורצו להדבק בהם, אך ישראל ענו להם בבוז כי זה הדבר הכי חשוב וגדול שכל אחד יודע את דרכו ויחודיותו.

וזה מה שיעקב אבינו עשה לפני מותו – חנך לנער על פי דרכו – ידע יעקב מה עומד לקרות עם בניו באחרית הימים איזה תקופות קשיים יעברו וידע היטב כי הערובה היחידה להצלחתם היא שיקפידו כל אחד למלא את תפקידו בשלמות. ולכן מברך כל אחד לפי תכונות נפשו ומסדר לכל אחד את מקומו. אך לפני הכל אומר להם 'האספו' קודם לחיות בשלום ובאחדות, אבל עם זה אסור לכל אחד לזנוח את התפקיד המיוחד לו. ואז מחלק לכל שבט את תפקידו המיוחד וצורת עבודתו ואת הדגל והגוון שלו לפי תכונותו.

ובמתן תורה הוסיף הקב"ה אזהרה 'והכהנים והעם אל יהרסו לעלות אל ה' פן יפרץ בם' הקב"ה מדגיש נקודה יסודית זאת שבשביל לעבוד את ה' בשלמות אין צורך לקפוץ למדרגות גבוהות הרחוקות מאדם פרטי, אלא כל אחד ואחד ממקומו הפרטי, עם הטבע שלו והמצב האישי בו הוא נמצא, עליו להשלים את יעודו ותפקידו, כי הקב"ה רוצה את המהות, את הלב, כי כל לבבות דורש השם'. כל סוג עבודה, כל הקרבה, כל תכונה של כל יחיד ויחיד חביבים אצל ה' ואדרבה דווקא כאשר כל אחד עושה את מה שהוא יכול ומסוגל, נשלם המארג השלם של כבוד שמים בבריאה ותיקון כלל הבריאה.

כל יהודי הוא בבחינת יחיד, לכל אחד צורת לימוד, אופן תפילה וקיום מצוות שאיש לא יוכל לעשות במקומו. לכל אחד יש הרכב שונה של כוחות, נטיות ומידות שאין בזולתו, קשיים נסיונות והתגברויות שונות משל אחרים, ולכן גם מעשיו יחודיים ושונים, לכן אם היחיד לא יקים את יעודו ותפקידו כמיטב יכולתו תמצא הבריאה חסרה, ולא יהיה מי שיוכל להשלים חסרון זה. אך הכל מתוך 'סביב למשכן יחנה' באחדות ובתמימות דעים'

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

(אוצרותיהם אמלא)